

Espais de col.laboració entre els agents implicats en el pràcticum: tutoria de centre i facultat i estudiants

Margarida Falgàs i Isern

Àrea de Llengua. D. Didàctiques Específiques
Universitat de Girona

L'objectiu d'aquesta comunicació és reflexionar sobre diferents models de relació facultat- escola en el pràcticum dels estudis de mestre/a. Es tracta de presentar una experiència concreta que pot servir de punt de partida per reconsiderar la creació de nous espais d'integració dels elements teòrics i els plantejaments diaris d'aula en la formació de futurs mestres a partir de diferents dinàmiques de tutorització compartida.

Uns dels elements fonamentals en el pràcticum dels estudis de mestre és trobar punts de contacte entre el professorat i els docents del centre. Sovint es plantegen reticències sobre el paper d'un i altre. A voltes l'estudiant percep com a molt proper el tutor de centre i veu el professor de la facultat com el teòric i l'avaluador, sovint lluny de la realitat escolar. (Batllori i altres 2005) En el treball desenvolupat en el marc dels estudis de mestre de la FEP de la UdG s'han fet moltes actuacions per acostar ambdues realitats per esdevenir-ne una de nova: Compartir la formació inicial escola/facultat i potenciar, a l'hora, la formació permanent escola/facultat. (guia de pràcticum Estudis de Mestre de la UdG 2001-2009).

En aquest marc es presenta una actuació concreta d'intervenció de la tutora a partir d'un treball conjunt entre les tutores de centre, les estudiants i la tutora de la facultat. Es constitueix un veritable equip de treball format per les mestres d'aula, les dues estudiants i la tutora de la facultat, amb la intenció d'analitzar les propostes d'intervenció per millorar la incidència a l'aula.

Entre els objectius del pla de pràcticum dels Estudis de Mestres de Girona figuren:

- Millorar la coordinació i col.laboració entre els tutors de pràcticum de la Facultat i els tutors dels centres on el realitzen.
- Millorar la relació i integració dels coneixements teòrico-pràctics ensenyats a la Facultat amb els coneixements pràctics i professionals en el context del pràcticum.

Per desenvolupar aquestes fites formatives, cada tutor o grup de tutors de la facultat, en funció de les possibilitats de treball i de la formació compartida, dissenya estratègies de tutorització i anàlisi de les diverses situacions d'ensenyament-aprenentatge.

Per iniciar el projecte de treball es fan diverses xerrades amb tot l'equip del centre i les tutores de la facultat per definir la implicació general en el projecte de centre. Més endavant es concreten tasques de cada estudiant. Algunes es realitzen en grup i d'altres, les més específiques d'aula es concreten amb cada mestra.

En no estar del tot satisfetes del seguiment de la intervenció d'aula, sobretot per les dificultats en analitzar models reals amb l'estudiant, ens va sorgir la necessitat d'implicar més la professora tutora de la facultat en el centre i en el programació i desenvolupament de la proposta de treball de l'estudiant.

Contextualització

Dues estudiants d'Educació Infantil comparteixen la mateixa tutora de la facultat en un centre i en un curs, a 4 anys i les dues mestres de l'escola treballaven en parella, amb models i estils d'intervenció semblants. El centre desenvolupa un projecte relacionat amb l'actitud envers les llengües del món.

Es proposa a les estudiants d'Educació infantil que desenvolupin una unitat didàctica per afavorir el desenvolupament d'habilitats lingüístiques al voltant de llegendes de diferents cultures.

Descripció de la situació

Les estudiants tenen un repte important, desenvolupar un projecte proper a les propostes del centre però amb possibilitats d'innovar i provar noves metodologies d'aula.

En els primers diaris sembla que les classes, tot i tenir un clima proper i acollidor, es desenvolupen a partir de mètodes tradicionals, on domina un intercanvi didàctic directiu mestra-alumnes i treball individual.

En analitzar la dinàmica de les aules i les possibilitats que oferia el context d'intervenció es va fer una proposta a les dues mestres tutores: planificar i desenvolupar la tasca de l'estudiant en equip (les dues Mestres tutores, les dues estudiants i la tutora de la facultat). Per poder trencar la monotonia i propiciar altres models, en el treball amb la tutora es planteja la possibilitat de fer un treball a tres bandes al centre.

Constituir un grup de treball mestres tutores – estudiants – tutora de la facultat. És possible aquest equip perquè d'entrada hi ha empatia entre els tres subjectes implicats.

En aquest moment que les mestres accepten, s'estableix un grup de formació actiu entre la formació inicial i la formació permanent. Aquest projecte concreta i desenvolupa un dels objectius essencials del pràcticum dels estudis de mestre de la FEP de la UdG:

“La intenció del pràcticum és afavorir que la socialització inicial dels estudiants de mestre en les seves tasques professionals es faci en contextos que els ajudin a desenvolupar l'autonomia de pensament i actuació, i la capacitat crítica i de treball en equip. (...) Per això considerem el pràcticum com un procés de col·laboració entre el professorat i els estudiants de la Facultat i els mestres dels centres.”

El procés següent és el següent:

- Planificar i desenvolupar la tasca de l'estudiant en equip (les dues mestres tutores, les dues estudiants i la tutora de la facultat) Ens semblava essencial aquesta atribució per intentar compartir al màxim tots els aspectes del procés d'ensenyament-aprenentatge, per intentar acoblar el model didàctic del centre a les propostes de les estudiants, vetllant per la innovació però coherència en tot el projecte de centre.

- Concretar el calendari de treball d'aula en grup a partir d'una trobada quinzenal. Determinar rols i moments d'actuació de tots els membres de l'equip.
- Definir les finalitats educatives de la proposta que condueix al marc teòric del tema. Conjuntament s'elabora un guió de les necessitats primeres respecte el tema. Les estudiants seran les executores d'aquesta recerca amb el guiatge i suport (bibliografia, materials, etc.) de totes les tutores.
- Programar la intervenció. Es defineixen els objectius, continguts per treballar, metodologia de treball, activitats d'ensenyament-aprenentatge i activitats d'avaluació. La programació es realitzarà en equip. Una de les finalitats de la proposta és obrir noves possibilitats de treball en l'àmbit d'aula. En aquest sentit la programació conjunta representa un espai de reflexió prèvia imprescindible per compartir models intervenció.

A partir d'aquí es realitzen tres sessions de programació de la intervenció, dues amb tots els membres i una les estudiants amb la tutora de la facultat. Es defineixen els objectius, continguts per treballar, metodologia de treball, activitats d'ensenyament-aprenentatge i activitats d'avaluació. En les dues primeres sessions les estudiants i la tutora de la facultat porten el pes de l'activitat i les mestres tutores coordinen el treball. Les mestres tutores i les estudiants planifiquen la intervenció en l'horari habitual de l'aula.

- Desenvolupar la programació a càrrec de les estudiants. Una vegada s'ha programat, les estudiants en el paper de mestres porten a terme les activitats en l'espai-temps determinat. Les mestres d'aula observen la intervenció de les estudiants.

Normalment, en aquest moment d'actuació de l'estudiant a l'aula rep la visita del tutor o tutora de la facultat. Però en realitzar la programació conjunta la visita de la tutora té un altre sentit: realitzar l'activitat programada com un model més per analitzar, tant per part de la mestra com per part de l'estudiant.

- La tutora de la facultat s'implica com una més. D'aquesta manera desenvolupa, amb els infants, una de les activitats programades; en aquest cas és l'escola estructurada d'una llegenda no coneguda prèviament (activitat que figura en la programació elaborada). Concreta el procés de la sessió dins el marc de la programació general i desenvolupa tota l'activitat a l'aula. És una activitat que tant les Mestres com les estudiants no tenen prou domini i així poden compartir i vivenciar-la
- La mestra i l'estudiant observen la intervenció que després serà comentada i analitzada en grup. Es realitza l'activitat en els dos grups – classe que hi ha estudiants en pràctiques, amb algunes variacions. Es presenten dos models. En una classe s'observa a partir d'un qüestionari o pauta d'observació elaborada per l'activitat (ANNEX1) i en l'altra es fa una observació oberta a partir de la programació extensiva de l'activitat desenvolupada. La creació i l'ús d'instruments d'observació de la pràctica és una tasca important en el pràcticum dels estudis de mestre perquè ajuden en la descripció de les tasques esperades a l'hora que concreten els diferents moments d'avaluació diagnòstica, formativa i final, així com són eines que afavoreixen l'avaluació compartida i l'autoavaluació. (CALBÓ i altres, 2009). Aquests

instruments s'han de revisar, contextualitzar i reformular perquè siguin útils en el procés d'adquisició i avaluació de les capacitats docents.

- La sessió de treball posterior consisteix en analitzar la intervenció de la tutora, en els models implícits i reflexionar sobre l'aplicabilitat, funcionalitat i rellevància d'aquest tipus d'intervenció.

En realitat s'incideix en un tractament global dels aspectes que emmarquen el procés d'ensenyament-aprenentatge: coneixements previs, referent teòric, aplicacions didàctiques, concrecions pràctiques i una apropiació del contingut desenvolupat. A més sorgeixen aspectes d'organització d'aula com agrupaments i flexibilitat dels espais.

L'anàlisi de l'activitat es realitza a diferents nivells que s'enriqueixen i ajuden a reconstruir el propi procés d'interiorització de l'intercanvi didàctic: en el debat en el grup a partir de l'anàlisi de les anotacions; en el diari personal de les estudiants on reflecteixen l'impacte individual de tot el procés, en les sessions de tutoria estudiants/tutora de la facultat i en el desenvolupament de noves activitats que es reconfiguren a partir de les reflexions compartides. Són tres sessions més de reflexió conjunta i negociada per reconstruir coneixement respecte el desenvolupament

d'habilitats lingüístiques (escoltar per parlar i escriure per recordar) i respecte la interacció didàctica i organització d'aula.

Aportacions

La proposta obliga a compartir coneixement sobre procediments de treball per afavorir la millora de la intervenció didàctica, sobre la programació, les pautes de preparació d'activitats, així com dels instruments de recollida de dades i de les observacions.

Després de portar a terme l'activitat, és important una fase d'anàlisi i de reflexió sobre les pràctiques desenvolupades. Una en una i la integració global de tota la proposta. En aquest moment, a més de trobades d'intercanvi, el diari és un instrument essencial en l'intercanvi individual estudiant-tutora que també pot servir per trobar aspectes per aprofundir en temes en sessions de grup de treball. S'esdevé com a molt important el retorn i la cloenda del procés com moment per valorar la proposta, compartir coneixements adquirits, en aquest cas molt relacionats amb didàctica de la llengua i organització d'aula, a l'hora que representa l'avaluació de tot el procés de pràcticum.

Partim de l'estudi sobre les activitats d'aula que realitza, principalment la tutora de la facultat i les estudiants, amb la observació i participació dels mestres. La descripció i l'anàlisi minuciosa d'aquesta activitat en el treball en grup abans i després, porta a qüestionar els plantejaments d'intervenció a l'aula. El debat i la discussió condueixen a la necessitat de recórrer al marc teòric, la teoria que avala les decisions respecte la pràctica docent, que complementa les propostes i que guia els interrogants. En aquest punt de la reflexió es comparteixen lectures i models empírics, s'analitzen altres experiències publicades que sustenten i justifiquen les decisions metodològiques i didàctiques. Busquem produir coneixements nous respecte el procés d'ensenyament-aprenentatge. Sense el component teòric l'aprenentatge experimental perd part de l'essència i de la seva incidència real en l'estudiant. (Zabalza, 2009). La intersecció entre l'activitat, les creences inicials,

la referent teòric i l'anàlisi de la posada en pràctica esdevé el mòbil de canvi efectiu per la intervenció directa i reflexiva. (ESTEVE, 2004).

L'acció tutorial de l'estudiant en pràctiques s'entén, així con un període de reflexió conjunta amb altres estudiants, mestres i professorat de la facultat, per poder compartir bagatge teòric, estratègies i dinàmiques de grup que fomentin enfocaments nous efectius en la formació de mestres.

Conclusions

La participació directa a l'aula de la tutora, les observacions fetes per les estudiants i la mestra ajuden a formular interrogants sobre la intervenció directa amb els alumnes sobre el paper de la mestra.

L'entrada de la tutora a l'aula facilita l'apropament a la pràctica. No és vist com el professorat allunyat que transmet coneixements sovint ensopits sinó com un ensenyant més que planifica, contextualitza i dinamitza els alumnes i intervé sobre l'activitat real del dia a dia de la classe. És una bona oportunitat pel professorat universitari per posar el peu a l'aula de manera activa i significativa. Representa una activitat de formació permanent i d'actualització, tant de les mestres com, i sobretot, de la professora de la facultat que fa de l'estada a l'escola dels estudiants un puntal més d'autoreflexió i reflexió compartida.

La participació ha d'estar, però, planificada acuradament per tot l'equip, amb instruments per observar i avaluar els objectius proposats. Aquestes activitats (modelatge, activitat col·laboradora, etc.) promouen canvis reals, en la intervenció de l'estudiant i en la pràctica de la mestra d'aula. Aquesta coparticipació en el desenvolupament del projecte permet reflexionar sobre la pròpia pràctica docent, incorporar models i estratègies, així com establir una relació més personalitzada entre totes les formadores implicades. Mestres, estudiants i professora de la facultat ens sentim implicats en el procés de formació i autoformació i encetem espais reals d'interacció i comunicació de la nostra formació contínua.

A mesura que avança el curs, amb les sessions de valoració, seguiments de diaris i tutories compartides i individualitzades, s'enllacen les peces de tres nivells, aula, projecte i referència teòrica, que, amb la valoració de tots els factors, donen significativitat al treball.

L'avaluació s'integra a la dinàmica de treball en el procés de reajustament de les actuacions, regulació de l'acció i valoració de les necessitats formatives. El treball en grup obliga a una constant verbalització i explicitació de les idees i plantejaments teòrics que es veuen contrastats a partir de la interacció entre iguals i entre tot l'equip. Per altra banda, aquest intercanvi ajuda a aprendre a controlar les pròpies activitats d'ensenyament-aprenentatge i a serne conscient, mitjançant l'autoregulació i la regulació compartida. Esdevenen activitats reals de metacognició per part de tots els subjectes implicats.

“ Ensenyar i aprendre es concep com un procés de comunicació social entre aquests actors, com una construcció conjunta que comporta la negociació de significats i el traspàs progressiu del control de la responsabilitat del procés d'aprenentatge del professorat a l'alumnat” (JORBA, 1998) En aquest cas totes les persones implicades, estudiants, mestres i professora, esdevenen, a l'hora, ensenyants i aprenents.

Aquest model, encara poc desenvolupat, per la implicació personal i temporal que suposa, intenta buscar la rellevància en la formació perquè relaciona la formació inicial amb la permanent, tant de mestres com de professorat universitari. Parteix de la pràctica, incideix en la pràctica i fa reflexionar a partir de la pràctica:

- L'acoblament de tots els agents implicats és el veritable motor d'un pràcticum reflexiu on mestres, estudiants en pràctiques i professorat de la facultat convergeixen plegats per la

millora de la intervenció educativa. Aquest és un dels grans reptes del nostre projecte de pràcticum als estudis

- de mestre de Girona: la necessitat de desenvolupar més els espais de diàleg i col.laboració conjunts (tutors de la Facultat, professionals i estudiants en pràctiques), que pot esdevenir una font de formació contínua i permanent de tots els col.lectius (DEL CARMEN, L. i FALGÀS, M., 2007)
- La proposta, tot i que molt puntual i poc generalitzada, pot arribar a crear un espai de trobada entre docència i recerca. La creació de grups de treball que desenvolupin projectes d'innovació de centre amb la implicació de la facultat d'educació augmenta la potencialitat d'aquest treball col.laboratiu universitat-escoles. S'enceta un camí de recerca educativa real i possible, on tots els agents són formadors i formats a partir d'un cicle reflexiu sobre la realitat escolar.

L'estudi i la recerca constant en equip és una actitud bàsica de la formació que pretén una intervenció negociada i implicada en l'actual comunitat educativa amb ulls innovadors i esperit crític. La formació dels futurs formadors també és una peça clau en aquest procés de formació negociada als centres de pràctiques.

Un pràcticum que parteixi de la realitat, promogui la recerca reflexiva, ha de desenvolupar més espais de diàleg i col.laboració entre l'escola i les facultats d'educació. (COCHRAN-SMITH, 1999) El repte el trobem en la relació formació inicial- formació permanent per la millora del sistema educatiu que permet, de ben segur, trobar formules creatives, diverses i integradores de coneixements en l'organització i desenvolupament del pràcticum, per formar professionals amb capacitat de reflexió i innovació constant i contextualitzada però justificada i transferible a altres situacions.

S'obren, però, interrogants que han d'ajudar a optimitzar aquestes pràctiques dins el pràcticum: En quin moment es pot generar processos d'interacció semblants? Quines variables calen? Quin paper tenen en aquests processos els dos àmbits de tutoria? Com a professorat extern a l'aula d'infantil o primària, quins camins hem d'optar per entrar a l'aula de manera significativa i profitosa? Com s'adeqüen i adapten els instruments d'observació i avaluació? Aquests tipus de plantejament tutorial reclama una concentració d'estudiants en un centre, una empatia entre els subjectes per generar un clima de confiança en la tasca realitzada, una voluntat per la formació inicial així com un compromís vers la reflexió i la innovació educativa de tots els àmbits implicats, escola i facultats d'educació.

Bibliografia

- ANTON, M. i OLLER, M. (coord) (2007); El pràcticum: present i futur a reflexió. Bellaterra: Publicacions UAB
- BATLLORI, R., DEL CARMEN, L. I FALGÀS, M. (2005); "Expectativas de los y las estudiantes de tercero de magisteria de la UdG ante el pràcticum" dins RASPOSO i altres (coord.); El pràcticum en el nuevo contexto del espacio europeo de educación superior. POIO: VIII Simposi internacional sobre el pràcticum
- CALBÓ, M. (coord.) (2009). Guia per l'avaluació de competències en el pràcticum de mestre/a.- AQU Catalunya.
- COCHRAN-SMITH, M. (1999). Reinventar las prácticas de magisterio. En: PÉREZ, A., BARQUÍN, J., ANGULO, J.F. (Eds.). Desarrollo profesional del docente, política, investigación y práctica. Madrid: Akal.
- DEL CARMEN L, BATLLORI, R, FALGÀS, M (2006); "Una experiència de pràcticum col.laboratiu" a Perspectiva Escolar -30
- DEL CARMEN, BATLLORI, R I FALGÀS, M (2006) "Una experiencia de pràcticum col.laboratiu" a Perspectiva Escola-307

- DEL CARMEN, L. i FALGÀS, m. (2007); “L’ experiència d’ innovació en el pràcticum dels estudis de mestra (2000-07) com a base del pràcticum dels nous títols” , dins BESALÚ, X., FALGÀS, M., GODOY, J. i ROMERO, A.; Mestres del segle XXI. Girona: CCG EDICIONS
- ESTEVE, O. (2004). Nuevas perspectivas en la formación del profesorado de lenguas: hacia el aprendizaje reflexivo o aprender a través de la práctica. Actas de l’ Erste Tagung zur Didaktik für Spanisch und Deutsch als Fremdsprache. Bremen: Instituto Cervantes.
- FORMOSINHO, J.(2002); “A academização de formação dos professores de crianças” Revista INFÂNCIA E EUCAÇO. Invesigaço e práticas. Lisboa: Revista do GEDEI
- IMBERNÓN, F.(2007); La formación permanente del profesorado. Nuevas ideas pra formar en la innovación y el cambio. Barcelona: GRAÓ
- PÉREZ GÓMEZ, A. (1999). El prácticum de enseñanza y la socialización profesional de los futuros docentes. En: PÉREZ, A., BARQUÍN, J., ANGULO, J.F. (Eds.). Desarrollo profesional del docente, política, investigación y práctica. Madrid: Akal.
- PERRENOUD, P.(2004); Desarrollar la práctica reflexiva en el oficio de enseñar. Barcelona: GRAÓ
- SCHÖN, D. (1992). La formación de profesionales reflexivos: hacia un nuevo diseño de la enseñanza y el aprendizaje de las profesiones. Barcelona: Paidós.
- ZABALZA, M.A.; (2009) “Prácticum y formación: ¿En qué puede formar el practicum? Conferencia X Sumposium internacional sobre el Prácticum y prácticas en empresas en la formación universitaria. Poio: Imprenta Universitaria

Annex 1

Pauta d’ anàlisi de l’ activitat

Observació de l’ activitat de modelatge a l’ aula
Presentació
Formulació de la consigna
Desenvolupament de l’ activitat: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Motivar per escoltar
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Suports utilitzats
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Participació dels alumnes
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Valoració
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Control del que escolten.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Adequació als interessos dels alumnes
<ul style="list-style-type: none"> ▪ L’ organització del treball posterior en petits grups